

Zitierhinweis

Kořínková, Lucie: Rezension über: Ladislav Futtera, Německá píseň o české Libuši. Obraz českého dávnověku v české a německé literatuře 19. století, Příbram: Pistorius & Olšanská, 2015, in: Český časopis historický, 2017, 3, S. 863-866, DOI: 10.15463/rec.864841482

český časopis historický

copyright

Dieser Beitrag kann vom Nutzer zu eigenen nicht-kommerziellen Zwecken heruntergeladen und/oder ausgedruckt werden. Darüber hinausgehende Nutzungen sind ohne weitere Genehmigung der Rechteinhaber nur im Rahmen der gesetzlichen Schrankenbestimmungen (§§ 44a-63a UrhG) zulässig.

šel stín nerovnoprávného postavení židovské menšiny a výlučně utilitární přístup státu k židovským podnikatelům i potažmo k Židovstvu. Tento přístup se se mohl kdykoliv změnit v nepřátelský. Jakým způsobem čelili židovští podnikatelé ztíženým podmínkám? Vývozem zboží do zahraničí, silnou konkurenceschopností, inovacemi, zapojováním manželek do podnikání, solidaritou a úzkými profesními kontakty se souvěrci.

V kapitole „Na Žofině“ se čtenář seznámí s hospodářskými a politickými iniciativami židovských elit, jejich vlivem v Průmyslové jednotě a vlasteneckých spolcích, postojem Židů k rostoucí nacionalizaci českého prostředí.

Název následující kapitoly „U templu v Dušní“ odkazuje na okruh židovského města. Elity však tento stísněný prostor postupně opouštěly, jakmile jim to umožnila legislativa. Přesto však jejich pouta k židovskému společenství zůstávala pevná a podpora židovského školství, kehily a náboženského života spolehlivá. Autorka rozebírá pozadí pomalého průniku reformního judaismu. Obzvláště zajímavé je pojednání o frankistickém hnutí, ke kterému se jeden čas hlásili členové rodiny Porgesů z Porthheimu.

Již nastíněný problém emancipace Židovstva podrobně rozebírá kapitola, nazvaná „C. k. spojené dvorské kanceláři ve Vídni“. Instituce *šadlanut*, tedy kontaktních osob mezi židovskou obcí a státními strukturami, doznala s příchodem raného novověku jistých změn, na důležitosti však neztratila. Boj o emancipaci zdaleka nebyl vyhrán ani na sklonku 19. století. Dobré výsledky v tomto směru vykazovala zejména rodina Lämeli, jejíž členové se politickými prostředky horlivě zasazovali o zlepšení postavení židovské menšiny, přičemž prvním

krokem mělo být zrušení diskriminační židovské daně.

Kapitola „Porthheimka“ odkazuje na zámek, který obývali Porgesové, a poskytuje čtenáři pohled do uspořádání domácnosti, způsobu života, sňatkové politiky, pohřbívání a dalších soukromých záležitostí židovského velkoměšťanského světa.

Jedním z nejdůležitějších příkazů judaismu je dobročinnost. O charitativních aktivitách vypráví kapitola s názvem „Do Jeruzaléma!“, ve které čteme příběh o výjimečné nadaci pro Palestinu. Podpora Židovstva, žijícího ve Svaté zemi, byla v diaspoře samozřejmost, tato nadace se však vymykala tím, že její iniciátorkou byla žena, Elise Herz rozená Lämelová. Autorka kromě samotného příběhu nadace upozorňuje na další obecné rysy dobročinných snah, které v raném novověku získávaly jiný obsah a místo pouhého vybírání příspěvků se zaměřovaly na pomoc a svépomoc, tedy na odstranění příčin vzniklé nouze.

V závěru knihy jsou připojeny v duchu judaismu lyrické náhrobní nápisy příslušníků zkoumaných rodin, jejich rodokmeny a seznam literatury.

Lenka Blechová

Ladislav FUTTERA

Německá píseň o české Libuši. Obraz českého dávnoověku v české a německé literatuře 19. století

(= Scholares, sv. 45)

Příbram, Pistorius a Olšanská 2015, 134 s., ISBN 978-80-87855-36-2.

Nejobvyklejší představa Libuše ve většinovém českém historickém vědomí by patrně zahrnula dva obrazy: buď se s kněžnou shledáme pod košatou lípou, kde v říze až

na zem rozhoduje soudní při dvou rozvážných bratrů (opírajíc se přitom případně o symbolický majestát soudních insignií: meče a zákoníku, kdesi poblíž), anebo v jasnozřivém vytržení věští budoucí slávu Prahy či rovnou celého českého národa. V obou případech máme co činit s ženskou postavou, jež je přímo vtělená důstojnost, rozvaha a moudrost jakéhosi vyššího řádu. Práce Ladislava Futtery vysvětluje čtenáři velmi přehledně, jak jsme se k těmto sdíleným představám v českém národním společenství dobrali; připomene přitom to, co patrně čtenáři (například ti znalí esejů Vladimíra Macury z *Českého snu*) tuší alespoň v obecných obrysech, totiž že zásadní roli v ustavování našich asociací spjatých s touto postavou sehrálo falzum *Rukopisu zelenohorského* (RKZ) a Smetanova opera *Libuše* na libreto Josefa Wenziga (v českém překladu z pera Ervína Špindlera), které z tohoto textu vychází. Futtera ovšem tuto podobu kněžny přivádí na scénu až ke konci knihy. Předtím čtenáři představuje celé defilé Libuší, jež jsou té posledně zmíněné často značně vzdálené a právě svou jinakostí skýtají nejedno překvapení (jejich jinakost pak vhodně podporuje i dobře vybraný výtvarný doprovod knihy z dobových ilustrací ke sledovaným pracím). Není to poprvé, kdy se tomuto motivu dostalo takové evidence – a autor své předchůdce uvádí v pečlivém přehledu – ovšem až v jeho knize dostávají tyto „jiné Libuše“ patřičný prostor a zasazení do kontextu.

Cílem práce Ladislava Futtery bylo podrobit zkoumání obraz kněžny Libuše, jak se objevoval a byl zpracováván v historiografii a posléze v krásné literatuře české, českoněmecké a německé. Dolní hranici autorova tázání vymezuje Dobnerova kritika Hájkovy *Kroniky české*, jež představuje důleži-

tý bodu obratu ve vnímání látek českého dávnověku, platný alespoň v učeněckém diskursu (že nešlo o diskurs jediný, autor reflektuje a dokládá na příkladech lidového čtenářského ohlasu Hájka ještě o mnoho později). Horní hranici zkoumání pak je počátek osmdesátých let 19. století, kdy symbolicky vyvrcholilo usazení Libuše v roli jednoho z centrálních národních mýtů, jež se mj. odrazily v ideových plánech výzdoby Národního divadla a také ve Smetanově „slavnostním tabló“, opěře, která hned podvackrát zahajovala provoz této divadelní budovy.

Toto období Futtera eviduje již jen jako kulminaci vývoje, jenž byl důsledkem „objevení“ RKZ, a konkrétní beletristická zpracování motivu v česky psané literatuře po *Rukopisu zelenohorském* již podrobněji nesleduje. Stranou ponechal i procesy, které se národního mýtu dotkly v souvislosti se spory o RKZ, a také – s výjimkou stručné zmínky o Jiráskovi – další mladší vývoj látky. Snad v onom českém národním příběhu sošně tesané kněžny Libuše poněkud schází podrobnější dopovědění, že cílem *Starých pověstí českých* Aloise Jiráska nebylo jen „stát se jakýmsi synkretickým spojením českých kronik“ (s. 92), ale že za jejich vznikem stála mj. snaha (jež nepochybně postupem času slavila úspěch) „zachránit“ po zpochybnění historicity *Rukopisů* pro národní historické povědomí český dávnověk alespoň v roli autorsky podané pověsti, nabídnout širokým vrstvám čtenářstva „moderní variantu českého mýtu“.¹ Rozhodnutí o časovém vymezení horní hranice zájmu je ovšem autorem argumentované, a navíc ve vyprávění

1 Srov. Jaroslava JANÁČKOVÁ – Karel KOMÁREK, *Komentář*, in: Alois Jirásek, *Staré pověsti české*, ed. Karel Komárek, Praha 2001, s. 339–369, cit. s. 347.

nacionálně českého příběhu kněžny Libuše na cestě do role „matky národa“ jádro přínosu Futterovy knihy tak úplně neleží.

Důležitější je konfrontace českého vývoje látky s kontextem německojazyčné kultury. Futtera přesvědčivě ukazuje, že nazírání tohoto motivu jako ryze českého je historicky podmíněné a neplatilo vždy. Libuše mohla být a byla vnímána rovněž jako součást tradic německého kulturního prostoru (Herder, Brentano), tradice širší rakouské vlasti (Grillparzer) nebo jako součást dějin prostoru, k němuž se vztahuje český zemský patriotismus (Bolzano); nehledě na to, že i v česky psané literatuře byl vývoj motivu před jeho petrifikací *Rukopisy* poměrně pestrý. Sledované poměrně úzce vymezené téma je Futterou bezpečně zasazeno do rámce kulturního soužití českého a německého etnika na našem území v proměnách procesu utváření nacionálních identit, poslouží i jako názorná příkladová studie těchto procesů.

Futterův text se postupně zastavuje u Herderovy ohlasové básně na motivy pověsti *Die Fürstentafel*, u Musäova zpracování tématu coby milostného příběhu s aluzemi na francouzskou pohádku o vlách, u dramatu *Die Gründung Prags* Clemense Brentana, jež do hry vtáhlo motivy ideového souboje pohanství s křesťanstvím, či u Grillparzerova zpracování látky do podoby komplikovaného ideového dramatu *Libussa*, kde dojde i na vyrovnávání se s otázkami vztahu občana a státu. Z děl vzniklých na českém území v jiných jazycích než češtině je probráno například německé dramatické ztvárnění von Steinsbergovo (a jeho české přepracování z pera Josefa Jakuba Tandlera), dále inspirace, jež látka představovala pro divadelníka Johanna Nepomuka Komarecka; básnická práce Josepha Georga Meinerta; latinsky

psaná báseň *Libussa* Bernarda Bolzana; z Hájkovy kroniky vycházející zpracování pověsti pro sbírku pohádek Caroline von Woltmann a také zpracováním českého dávnověku tématu blízký epos *Wlasta* Karla Egona Eberta.

Přehledu tradic zpracování látky předchází v úvodu souhrnná rekapitulace existující literatury ke zvolenému tématu a je třeba dodat, že na tomto místě i dále ve vlastním výkladu autor osvědčuje schopnost bezpečného kritického odstupu od sekundárních textů. V evidenci svých primárních pramenů vychází Futtera především z přehledové studie o zpracování látek českého dávnověku v německy psané literatuře Arnošta Krause *Stará literatura česká v německé literatuře* (1902). Její pozitivistický výčet ale přesahuje, když každému ze zmiňovaných děl věnuje stručnou charakteristiku ideovou, případně i formální a tyto následně vztahuje k proměnám široce chápáného společenského (úzce literárního i širě kulturního, vědeckého, politického atd.) dění. Můžeme tak sledovat, jak se do zpracovávání tématu promítal nejprve osvícenský racionalismus, později napoleonské války a jimi vyprovokované vzednutí důrazu na nacionální identitu, vidíme, jakou stopu zanechala Herderova filozofie, jeho důraz na jazyk a mytologii coby opory národní identity, jakou roli hrál folklorismus a jeho vztah k beletrii atd.

Útlá, ale informačně nasycená práce je podložena obsáhlým pramenným výzkumem, neutápí se však v prostudovaném materiálu, ale nabízí přehledný a jasně strukturovaný výklad, podaný čtivým stylem. Tyto charakteristiky je třeba zvláště vyzdvihnout vzhledem k okolnosti, že autorem knihy je teprve šestadvacetiletý debutant a publikace vychází z rukopisu jeho bakalářské práce

(Ústav české literatury a komparatistiky Filozofické fakulty Univerzity Karlovy 2014; následně získala Cenu prof. JUDr. Karla Engliše).

Bylo by možné uvažovat nad tím, zda uvádění citací z pramenů v originální němčině, respektive v několika případech také v latině, není zbytečnou překážkou kladenou do cesty těm z potenciálních čtenářů, kteří tyto jazyky dokonale neovládají. Půvab Futterovy práce ovšem nezanedbatelnou měrou leží právě v suverénním zvládnutí materiálů různé jazykové proveniencie a v samozřejmosti a hladkosti, s jakou tyto jazykové a kulturní okruhy jednotně pojímá a v originálních citacích zapojuje do výkladu. Trocha případného čtenářského nepohodlí, kdy méně jazykově vybavení čtenáři musí nahlédnout do poznámkového aparátu pro český překlad, stojí za zprostředkování dojmu oné přirozenosti někdejší kohabitace jazyků a identit (a následně třeba také různých Libuší) na území českých zemí. Futterova práce tak v dalším plánu může sloužit i jako upozornění do našich vlastních bohemistických řad, že česko-německé problematice v literatuře 19. století ještě mnohé dlužíme.

Lucie Kořínková

Markéta KRÍŽOVÁ

Reyes, emprendedores, misioneros.

Rivalidad imperial y sincretismo colonial en la Costa de Mosquitia, siglo XIX

Praha, Karolinum 2015, 303 s.,
ISBN 978-80-246-3094-6.

Autorka se zaměřila na českou odbornou veřejností dosud nesledovanou problematiku proměn společnosti v relativně málo ekonomicky a politicky významné části

střední Ameriky, tzv. Pobřeží Moskytů na hranicích Nikaraguy a Hondurasu, kde soupeřily ze strategických důvodů o vliv především Spojené státy a Velká Británie. Právě toto bylo dosud hlavním předmětem zájmu klasické i moderní literatury, sledující region zejména z hlediska mezinárodní politiky a diplomacie. Křížová se zajímala s využitím pramenného materiálu německé a britské proveniencie o význam přítomnosti britských a amerických diplomatů a obchodníků na straně jedné, na straně druhé pak středoevropských misionářů pro formování skupinových identit v oblasti, jež zůstávala v koloniálním období relativně stranou zájmu jak španělských úředníků, tak kolonistů.

Svou práci pokračuje Křížová v díle Josefa Polišenského, a to hned ve dvou směrech. Byl to právě on, kdo se zabýval americkými aktivitami Moravských bratří v Americe, byť kladl v tomto případě důraz na Ameriku anglosaskou. Založil potom orientaci české amerikanistiky a iberoamerikanistiky sledováním vztahů střední Evropy a amerického kontinentu především v kulturní a ekonomické dimenzi.

Josef Opatrný

Dana BOŘUTOVÁ –

Katarína BEŇOVÁ (eds.)

„Bella Italia“. Interakcie medzi umeleckou kultúrou Itálie a vývinom umenia na Slovensku v 19. storočí

Bratislava, Vydavateľstvo Stimul –
Katedra dejín výtvarného umenia Filozofickej fakulty Univerzity Komenského
2015, 200 s., ISBN 978-80-8127-145-8.

Podobně jako Český historický ústav v Římě, také nedávno založený Slovenský historický